



Természetjog és morálfilozófia

Simon József

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014



Természetjog és morálfilozófia

1.1 lecke – 15 perc

Bevezetés:

A politikai autoritás történeti legitimációi az antikvitásban és a középkorban

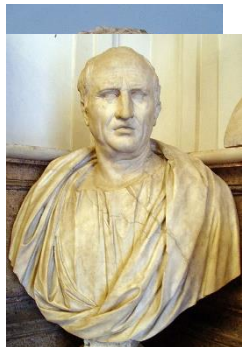
Korunk társadalmi – minden számottevő különbségek ellenére is – modern demokráciákként definiálják magukat. Ennek legfontosabb eleme a politikai autoritás és szuverenitás szerződéselméleti alapja. A politikai közösséget egymással szerződő felek gondolatkísérletével modellezzük.

Nem csak korunk társadalmaira, hanem a történelem során megvalósult emberi együttélés bármely formájára az jellemző, hogy politikai közösségről akkor beszélünk, ha megfigyelhető benne a politikai alá-és fölérendeltség. A politikai autoritás önmaga nem más, mint ezen alá-és fölérendeltség pusztán ténye. Az egész európai politikai gondolkodás alapvető meggyőződése – minden korban, az antik görögségtől kezdve a mai napig –, hogy politikai közösség csak politikai autoritás mentén, azaz a politikai alá- és fölérendeltség mellett létezhet. Ez legitimál minden, az alattvalókkal szemben alkalmazott politikai kényszert.

Politikai autoritás megalapozásának történeti kontextusa

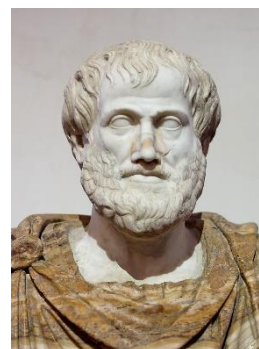
Antikvitás: A politikai autoritás **morális** legitimációja.

Az az uralkodó legitim, aki morálisan jó. Hogy mit jelent morálisan jónak lenni, arra nézvést már az antikvitásban is igen eltérő válaszokat adtak, így egészen mást gondolt erről Platón vagy Arisztotelész, a hellénizmuskori sztoicizmus vagy újplatonizmus, a római republikánus Cicero és a római sztoikus Seneca stb. Fontos, hogy az antik



Platón (Kr. e. 427-347)
Róma, Musei Capitolini

Cicero (Kr. e. 106-43)
Róma, Musei Capitolini



Arisztotelész (Kr. e. 384-322)
Róma, Palazzo Altemps

morálfilozófiai kísérletek nem szorulnak arra, hogy a politikai felülrendelést bevonják gondolatkísérleteikbe: e

morálfilozófia kísérletek nem igénylik a politika szempontjának figyelembevételét, anélkül is magas színvonalú teoretikus tárgyalásai az emberi individuum erkölcsi aspektusainak. Azonban a politika tárgyalása minden esetben rendelkezik morálfilozófiai szemponttal. Az erkölcsi értékre vonatkozó morálfilozófiai gondolatmenetek mindig számottevően befolyásolják a politikai autoritásról alkotott képet, valósuljon ez meg akár egy intellektuális-individualista, akár egy közösségi-affektív jellegű erkölcsfilozófia keretein belül, hogy most csak Platón és Arisztotelész legismertebb példáit említsük. Ha a politikai autoritás letéteményese kimeríti az adott erkölcsfilozófiai koncepció „jó” fogalmát, akkor az alatta álló politikai test erkölcsi minősége is kiváló lesz: ez biztosítja a politikai alá- és fölérendeltség igazolását. Akárhogy is vélekedjünk arról, hogy milyen struktúrája van a politikai közösségnek, vagy arról, hogy egyáltalán kik tartoznak bele a politikai közösségbe, a politikai autoritás legitimációja morálfilozófiai alapokon nyugszik.

Középkor: A politikai autoritás **teológiai** legitimációja.

A politikai autoritás legitimációja az **eredendő bűnről** alkotott keresztény teológiai koncepción alapul. Ez egy *pesszimista* antropológiai tanítás: az ember szeme elé az eredendő és átöröklött bűn mintegy fátylat borít, ami nem csak a világegész elméleti megismerésének gátja, hanem ellehetetlenít minden olyan erkölcsfilozófiai pozíciót, melyből kiindulva képesek volnánk a politikai autoritás legitimációjának akárcsak megkísérlésére is. E pesszimista antropológiai tanítás azonban *antropológiai* tanítás, azaz az ember intellektuális lehetőségeit oly nagymértékben korlátozó eme tényező az, ami az embert a teremtett világ más létezői fölé emeli. A politikai autoritás letéteményese azért alkalmazhat kényszert a politikai alattvalóval szemben, mert az eredendően bűnös természetű. Ez nem jelenti azt, hogy a

bármely uralkodó ne volna eredendően bűnös, minden a politikai hatalom minden képviselője ugyanúgy osztozik az ember bűnös voltában, mint bármely alattvaló. A politikai autoritást azonban pusztán az alattvaló bűnös volta legitimálja – és ez az emberi történelem minden társadalmára univerzálisan igaz, akkor is, ha történeti vagy földrajzi okokból kifolyólag ezek némelyike esetleg nem érintkezett volna a kereszténységgel vagy a keresztény szempontból értelmezett zsidósággal. Voltaképpen kettős narratíva: mindig létezik egy szekuláris legitimációs elmélet vagy történet, ami alapján az adott uralkodó meg van győződve saját autoritásának legitimációjáról és amelynek alapján az adott alattvaló elfogadja ezt az autoritást. De ezek a legitimációs kísérletek elhibáztak: Isten minden társadalomban az alattvalók bűnös volta miatt engedi a politikai kényszer gyakorlását. E másik narratíva vagy tudatosul, vagy sem, azonban az alattvalók egyfajta eszkhatológiai előnyben vannak a politikai autoritás letéteményeseivel szemben, amennyiben a politikai kényszer elszenvedőiként nagyobb esélyük van arra, hogy tudatosuljon bennük saját bűnös mivoltuk; ezzel szemben az uralkodót elvakítja az az igazolás, melyre szekuláris hatalmát alapítja. A középkor talán legjelentősebb politikai alakulatának elnevezése arról tanúskodik, hogy már tudatosult a politikai autoritás legitimációjának üdvtörténeti perspektívája: a Szent Római Birodalom (Sacrum Imperium Romanum, Heiliges Römisches Reich) egyfelől **szent** (*Heiliges*), mert az eredendő bűn antropológiai adottsága miatt gyakorolhatja a politikai hatalmat, másfelől e politikai hatalom azonban **szekuláris**, és a *Római* birodalom folytatásaként tekint önmagára. Ami nagyon fontos az antikvitással szemben: az eredendő bűn antropológiai mozzanata minden embert bevon a politika testébe: nincs olyan ember, aki ne képezne politikai közösség részét.



A Szent Római Birodalom címere
Jost de Negker fametszete (1510)

Kérdések:

1. Mi legitimálja a politikai autoritást az ókori elméletek szerint?
2. Mi legitimálja a politikai autoritást a középkori elméletek szerint?
3. Mit fejez ki a Szent-Római Birodalom államnév?

Irodalom:

Bene László: *Platón. Etika és politika*, In: Boros Gábor: *Filozófia* (Akadémiai Kézikönyvek) 1.3.1.6. Budapest, Akadémiai, 2007, 85-90.



Bene László: *Arisztotelész. Etika és politika*, In: Boros Gábor: *Filozófia (Akadémiai Kézikönyvek)* 1.3.2.6. Budapest, Akadémiai, 2007, 128-138.

